

MILAN MOGUŠ, ZAGREB

## UZ JOŠ JEDNO ČITANJE MARULIĆEVE JUDITE

Za ediciju *Sabrana djela Marka Marulića* (u izdanje *Splitskog književnika kruga*) priredio sam tekst Marulićeve *Judite* i izradio potpun rječnik toga djela<sup>1</sup>. Pri tom sam se poslu oslanjao na prvo izdanje iz 1521. godine («nel anno del Signore M. D. XX») što se pojavilo »u Bnecih pomnjom i nastojan'jem Petreta Sričića Spličanina«, a kao anastatičko tiskano »u Zagrebu MCML« brigom Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Oba su se posla, tj. priređivanje *Judite* i izrada kompletnoga rječnika, isprepletala: rječnik je, naime, zahtijevao da se dâ objašnjenje za svaku Marulićevu riječ, a to se, opet, moglo učiniti ako se ispod stare grafije otkrivao originalan tekst.

Marulićeva je *Judita*, kao što je poznato, doživjela nekoliko starih izdanja<sup>2</sup>, a i u transkribiranu je ruhu priređivana za tisak također nekoliko puta<sup>3</sup>. S druge pak strane, nekolicina je priređivača popratila svoja izdanja komentarima, odnosno, poput Marcela Kušara, popratnim rječnikom »nepoznatih i neobičnih riječi i značenja«<sup>4</sup>. Velik je dio posla dakle, osobito u vezi s novim priređivanjem za tisak Marulićeva teksta, već bio završen. Mnogo je teže bilo izraditi potpun rječnik<sup>5</sup>. Budući da o problemima u vezi s izradom rječnika govorim na drugome mjestu<sup>6</sup>, ovdje ću se zadržati samo na onima koji su iskrslili prilikom transkripcije, bolje reći povezivanjem transkribiranih oblika s njihovim sadržajem.

<sup>1</sup> *Sabrana djela Marka Marulića*, knjiga prva, *Hrvatski stihovi I*, tekst *Judite* priredio i rječnik izradio Milan Moguš, Split 1988.

<sup>2</sup> Osim 1. izdanja iz 1521. godine poznata su još četiri: iz godine 1522., 1523., 1586. i 1627.

<sup>3</sup> *Pjesme Marka Marulića*, skupio Ivan Kukuljević Sakcinski, Stari pisci hrvatski, knj. I, Zagreb 1869, *Istorija svete udovice Judit u versih hrvacki složena*, str. 1—72; Marko Marulić, *Judita, epska pjesma u šest pjevanja*, uredio i protumačio Marcel Kušar, uvodom popratio Petar Kasandrić, izdanje Matice hrvatske, Zagreb 1901; Marko Marulić, *Judita*, tekst *Judite* i tumač Marcela Kušara revidirao Vjekoslav Štefanić, izvanredno izdanje Zore, Zagreb 1950; Marko Marulić, *Judita, Suzana, Pjesme*, priredio Ivan Slamnig, Pet stoljeća hrvatske književnosti, knjiga 4, Zagreb 1970; Marko Marulić, *Versi harvacki*, uredili Marin Franičević i Hrvoje Morović, Splitski književni krug, knjiga 2, svezak 1, Split 1979.

<sup>4</sup> U Kušarovu se izdanju (v. bilješka 3) nalazi *Rječnik nepoznatih i neobičnih riječi i značenja Marulićeve »Judite«*, str. 102—112.

<sup>5</sup> Da bi se dobio približan uvid u količinu do sada obrađenih leksema i potpunoga rječnika, može pokazati ovaj primjer: u spomenutu je Kušarovu *Rječniku* obrađeno gotovo četiri puta manje natuknica negoli kod mene. Osim količinskoga odnosa u mom se rječniku nalaze i drugi podaci; ali je to za ovu raspravu irelevantno.

<sup>6</sup> U predgovoru izdanja navedenoga u bilješci 1.

Za bolje razumijevanje teksta Marulićeve *Judite* najviše je svojim komentarima učinio Marcel Kušar. Veliku su većinu njegovih komentara i objašnjenja preuzimali kasnije, s pravom, ostali priređivači, provodeći, dakako, gdjekad veće, a gdjekad manje korekcije. Tako, na primjer, Vjekoslav Štefanić smatra da su njegova »tumačenja teksta i rječnika Marulićeva jezika... u stvari revidiran Kušanov rad«<sup>7</sup>. Ivan Slamning navodi da tekst *Judite* donosi prema Kušarovu i Štefanićevoj čitanju s određenim brojem izmjena dok pri tumačenjima preuzima Štefanićeva »u cjelini«, a vlastite »primjedbe i nadopune dodate su u zagradama i označene mojim inicijalima«<sup>8</sup>. Slično je postupio i Marin Franičević: polazeći od 1. izdanja Marulićeve *Judite*, držao se uglavnom Štefanićeva priređivanja u koje je unio Slamningove ispravke, a ima i vlastitih dopuna komentara.<sup>9</sup>

Ali unatoč spomenutim uspješnim nastojanjima da tekst *Judite* bude razumljiv i današnjem čitaocu, ostalo je još, po mome sudu, nekoliko nejasnih mjesta o kojima bi valjalo raspraviti. Uostalom, na neka su takva mjesta upozoravali i dosadašnji priređivači *Judite*, ostavljajući mogućnost i boljih rješenja. Stoga je najbolje poći od *libra* do *libra* Marulićeva pjesmotvora.

U stihu I—140 stoji: »kad tebe uzvuku na svega svita sag«. Frazu iz toga stiha uzvući na sag Kušar tumači postaviti na vladu (*jer sag stoji pod gospodom, pod mogućnicima*). To tumačenje preuzima Štefanić zamijenivši vladu u vlast, a u zagradu stavlja: (*jer sag je simbol gospodarstva*). Tako je kod Slamninga i Franičevića. *Uzvuci na sag* bit će bolje protumačiti postaviti na prijestolje jer to sugerira i Marulićev stih IV-86: »dostojna bi s knezima na sagu stiditi«. Netom spomenuti stih ne tumači ni jedan od priređivača, a ni riječi *sag* nema ni u jednom popratnom rječniku. Da *sag* znači upravo prijestolje, lako se uvjeriti u brojnim primjerima što ih donosi Akademijin rječnik<sup>10</sup>.

U Marulićevoj stihu I-222 koji glasi »pojt u boj užežni veće ner u gusi« riječ *gusi* Kušar tumači upotrebom Lsg.f. umjesto Asg.f. *gusu*. Štefanić preuzima takvo tumačenje i dodaje: »ipak stih nije posve jasan«. Ostao je nedovoljno jasan također za Slamninga i za Franičevića. Nejasnoća može nastati ako se pođe od Kušarove pretpostavke da *u gusi* jest Lsg.f. koji treba zamijeniti sa Asg.f. *u gusu* da bi se dobio bar kakav-takav smisao, tj. *pojt u gusu* = poći u gusarenje, u grabež. Međutim, ovdje ne treba isključiti mogućnost da se Marulićevo *u gusi* može shvatiti kao Apl.f., kakvih — s nastavkom *-i* (pored, dakako, na *-e*) — ima u Marulićevim djelima, pa i u *Juditi*.<sup>11</sup> Nastavak je *-i* u Apl.f. *gusi* zahtijevala rima sa *pastusi*. Budući da *gusa* znači 'gusarenje, grabež', ovaj bi Marulićev stih trebalo zacijelo protumačiti kao *poći u boj uzavreli radije nego u gusarenja*.

<sup>7</sup> U Štefanićevoj izdanju (v. bilješka 3), str. 159.

<sup>8</sup> U Slamningovu izdanju (v. bilješka 3), str. 242.

<sup>9</sup> U Franičeviću izdanju (v. bilješka 3), str. 345.

<sup>10</sup> *Rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika* što ga na svijet izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, knj. XIV, str. 464 (kratica: ARj.).

<sup>11</sup> Uspor. Aleksandar Mladenović, *Fonetske i morfološke osobine Marulićevog jezika*, Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, knj. II, Novi Sad 1957, str. 89—153. Mladenović nema primjera *u gusi*, ali iz *Judite* navodi ove primjere za Apl.ž.r.: one steruč stopi; u ruci je tvojoj župe, sela, gradi, polja ter livadi; dulce, varhe, gori bihu pokrili (str. 137).

U 1. izdanju *Judite* stih II-46 odštampan je ovako: »Trepī {fach ter za glas pita u {fachu {caf«. Kušar je to transkribirao: *trepī svak ter za glas pita; a sva kušav*. U komentaru navodi da dio *za glas pita* znači *pita što se kaže*. Štefanić transkribira: *trepī svak ter za glas pitav i sva kušav*, ali u tumačenjima nema *za glas pitav* nego, kao i Kušar, *za glas pita* s napomenom da *za glas* znači *glas o kretanju Olofernove sile*. Štefanićeva transkripcija sugerira particip *pitav*, odnosno tumačenje: *pitavši za glas o kretanju Olofernove sile*. Štefanićevu transkripciju i tumačenje preuzimaju Slaming i Franićević. Iz izloženoga se vidi da je Kušar u završnom šesteru Marulićevo samostalno *u* zamijenio sa *a*, a *{fachu {caf* transkribirao *sva kušav*. Ostali priređivači povezuju *pita u* u *pitav* te između toga oblika i završetka *sva kušav* dodaju jedno *i* kojega u originalu nema. Mogućnost da se završni šesterac transkribira *pita u svaku šav* — kako bi, s obzirom na originalni tekst, bilo moguće — nitko nije prihvatio jer takva transkripcija ne daje nikakva smisla ovom Marulićevo stihu. Osim toga valja napomenuti da riječ *šav* Marulić uopće nema ni u *Juditi* ni u *Nasliđovan'ju*, kako sam se mogao uvjeriti u izrađenim konkordancijama tih djela. Zato je, mislim, dobro što je *{fachu {caf* transkribirano kao *sva kušav*. Ostaje problem onoga *u* koji je dodan obliku *pita* i tako izveden particip *pitav*, ali se, da stih dobije smisao, dometao nakon toga nepostojeći veznik *i*. Međutim, bolje je rješenje da se u nizu *pita u između pita i u* pretpostavi izostavljeno *i* (upravo: nedovoljno otisnuto, kakvih slučajeva ima u *Juditi*), što onda dopušta transkripciju *pita(j)u*. Transkripcija bi dakle bila: *za glas pitaju sva kušav*, a značenje: *za vijest pitaju sve pokušavši*.

U stihu II-87 nalazi se završni dio što ga je Kušar transkribirao kao *u talić zavija*, protumačivši *u talić* ekvivalentom *u taoce*, a u popratnom je rječniku *zavijati* objasnio sa *goniti*. Taj bi dakle dio imao značiti: *u taoce goni*. U Štefanićevu se i Slamnigovu izdanju također *u talić* tumači *u taoce*, ali se u komentaru kaže da se ne radi o prezentu *zavija* nego *zauja*, što grafija *zauia* zaista dopušta. Infinitiv *zaujati* protumačen je u rječniku sa */za/ uzeti*. U Franićevićevu izdanju nije *u talić* nego *i talić* s objašnjenjem da »*i talić zauja* znači: *i talaca uhvati*« jer Kušarovo »*u taoce zavija* ne bi značilo ništa«. U originalnom tekstu piše: »Vze blaga dojtī utalich zauia«. Na početku drugoga šesterca stoji dakle *u*, a ne *i*, a *talich* bi valjalo transkribirati sa *talik* kako je u rječniku (a ne: *talić* kako je u tekstu) jer je Marulić u *Juditi* redovito rabio digram *ch* za fonem *k*. U Miklošićevu se rječniku<sup>12</sup> nalazi *talъ* i *talъnikъ* za *obses*, pa je Marulićev oblik *talik*, možda i *tal/n/ik*, razumljiv. Stoga neće biti točna tvrdnja u Akademijinu rječniku da je *talik*, što se nalazi jedino u Marulićevu primjeru, »riječ nejasna značenja«<sup>13</sup>. Ako dakle dio Marulićeva stiha »*utalich zauia*« transkribiramo u *talik zauja*, onda bi značenje tom dijelu bilo: *u talaca oduzme (otme)*<sup>14</sup>.

Na kraju se stiha III-22 nalazi u 1. izdanju odštampano »*rubotac*« što Kušar transkribira *rubotač* i u komentaru kaže: »*rubotač*: pod ovim obli-

<sup>12</sup> Franc Miklošič, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, Wien 1862—1865, s.v. *talъ, talъnikъ*.

<sup>13</sup> ARj., knj. XVIII, str. 42.

<sup>14</sup> Da glagol *zaujati* znači *zauzeti, oduzeti, oteti*, vidi u ARj. s.v. *zaujati* gdje se između ostalih nalazi i ovaj Marulićev primjer: *I sva mista onaj zauja i grade*.

kom nepoznata riječ. U Sv. Pismu glasi taj stih: *gladius militiae meae transiet per latera tua*, gdje *latera* odgovara Marulićevoj *rubotač*. A kako *latera* odgovara 'bokovi', 'prsi', to bi *rubotač* moglo biti u savezu sa *rub*, ili ako je prvi dio riječi iskrivljen, sa *rebro*, a moglo bi napokon biti da *rubotač* stoji mjesto: *rebro tač (tako)*<sup>15</sup>. Štefanić, koji u transkribiranu tekstu ima *rubotač*, kaže u komentaru da »možda bi trebalo čitati: *rub otač (= očev ili tako)*«<sup>16</sup>. Slamning transkribira *rubo tač* i u komentaru navodi: »Odlučio sam se da ovo mjesto razriješim kao *rubo tač*, što predlaže i Skok, Zbornik str. 191; Kušar pomišlja na *rebro tač*, ignorirajući mogućnost *rubo i rub*, premda imamo *rugo i rug*«<sup>17</sup>. Franičević se priklanja Slamningovu rješenju. Slamning je očito krenuo dobrim putem da Marulićev »rubotac« razriješi kao *rubo tač*. Uspio je, mislim, i u tumačenju da *rubo* može značiti *rub*. O riječi *tač* Slamning ništa ne govori u komentaru, ali u rječniku navodi da *tač* znači *tako*. Koliko se god tumačenje *tač = tako* činilo na prvi pogled prihvatljivim, nezgodno je zbog toga što oblika *tač*, kako potvrđuje nova kompjutorska konkordancija Marulićevih djela u kojoj je konkordirano i *Naslidovan'je Isukarstovo*, Marulić uopće nema nego jedino *tako*. Teško je pretpostaviti da Marulić u tisuće i tisuće potvrda ne bi bar jedanput upotrijebio *tač*, da je u njegovu jeziku taj oblik postojao. Čini se da je u rješavanju ovoga problema bolje poći od glagola *taći*, upravo od participa *tak* koji Marulić, zbog sroka sa *mač*, preinačuje u *tač*. Preinake izazvane srokom ili metrom nisu u *Juditi*, kao što je poznato, rijetkost. Stoga stih III-22 jamačno znači: *zahvatit će naš kosir i tebe u rub taknuvši*.

U Marulićevu stihu »Pricačje obi tram tij cit Achiora« (III-72) potvrdu »obijtram« Kušar je transkribirao *obi stran*, ali u rječniku navodi *obistran* i tumači: »objestrano (sa svake strane)«<sup>18</sup>. Ostali priređivači transkribiraju *obistram*, ali u komentarima navode da je »*obistram* (zbog rime umjesto *obistran*): s obje strane«. Značenje bi toga stiha dakle bilo: *počeše s obje strane tješiti Akiora*. Ako i prihvatimo mišljenje da je Marulić zbog rime promijenio prilog *obistan* u *obistram* (tj. *suzam x obistram*), ne mora se prihvatiti tvrdnja da je značenje toga priloga samo ono što ga nude dosadašnji priređivači. Meni je bliža misao da se ovdje radi o glagolu *obistraniti* sa značenjem *opkoliti*, odnosno o participu toga glagola *obistran* ili čak *obistram*. Prema tome, Marulićev bi se stih III-72 mogao protumačiti ovako: *počeše, opkolivši (ga), tješiti Akiora*.

Marulićev originalni stih »al ona chuno zzet glubafiu fze Sichem« (IV—123) dosadašnji su priređivači transkribirali ovako: *al ona kuno uzet ljubavju vze Sikem*. Ovdje nije jasno zašto je Marulićev oblik *zzet* transkribiran sa *uzet* kad u 1. izdanju taj oblik, kako smo pokazali, uopće ne počinje sa *u-*, a osim toga umjesto Marulićeva dvanaesterca nepotrebno je dobiven trinaesterac. Taj iskonstruirani oblik *uzet* protumačen je kao *začaran*. Sva je prilika da se ispod grafije *zzet* krije oblik *žet*, što je particip pasivni glagola *žeći*. S tako transkribiranim oblikom ovaj Marulićev stih ima samo

<sup>15</sup> U Kušarovu izdanju (v. bilješku 3), str. 36.

<sup>16</sup> U Štefanićevo izdanju (v. bilješku 3), str. 111.

<sup>17</sup> U Slamningovu izdanju (v. bilješku 3), str. 199.

<sup>18</sup> Ovaj se Marulićev stih nalazi i u ARj. (knj. VII, str. 371), ali je tamo krivo navedeno da je u originalu odštampano »*obi stran*«. Odštampano je »*obistran*«, a Kušarova se transkripcija citira kao Marulićev original.

dvanaest slogova, a značenje mu je: *ili ona koju, ljubavlju uspaljen, uze Sikem.*

Od Kušara naovamo provlači se drugi dio VI—14 stiha: *hoće jih strah seći* s tumačenjem: *hoće ih strah spopasti*. Pogled u 1. izdanje uvjerio bi priređivače da na samome kraju stiha stoji »[fechi«, pa bi transkripcija trebala biti: *hoće jih strah sveći*. Oblik *sveći* u citiranom stihu zacijelo nije glagol nego komparativ pridjeva *svet*. Maruliću je poznat (u *Naslidovan'ju*, na primjer) i komparativ *svetiji*, ali je ovdje *sveći* u sroku sa *ležeci* i, osim toga, za dvanaesterac pogodniji jer je za slog kraći od *svetiji*. *Sveći strah* može se protumačiti kao *sveti* ili *svetiji* ili *bogobojazan strah*.

U stihu VI—320 što glasi: *sto tisuć biše kih i četarsta krat stot* svi priređivači tumače da je oblik *stot* upotrijebio Marulić »radi sroka umjesto *sto*«, tj. *skot* x *stot*. Marulić je, doduše, vodio računa o sroku, ali zbog toga nije trebao mijenjati *sto* u *stot* kad mu je za to mogao poslužiti Gpl. imenice ž.r. *stota*.

U svim se priređenim izdanjima *Judite* u stihu VI—386 nalazi početak: *za napokonjim dnem*. U prvom je izdanju, međutim, odštampano »za napochongni dnem«, što bez sumnje treba transkribirati: *za napokonnjim dnem*. Pridjev *napokonnji* rabi Marulić (pored *napokojni* i *napokonji*) i u *Naslidovan'ju*.

Stihovi VI—429/430 u 1. izdanju glase:

»Dan u chi bi dobit Olopherne ctiſce  
Sfechienie vazda bit od tih chi dobiſce«.

Taj je dvostih Kušar transkribirao:

*Dan, u ki dobit Oloferne, čtiše  
svećen'je vazda bit od tih ki dobiše.*

U komentarima navodi da *čtiše* znači *odrediše*, a *svećen'je vazda bit od tih* znači *da bude vazda proslava onih*. Smisao je: *odrediše* da dan pobjede nad Holofernom bude vazda proslava onih koji su pobijedili.

Štefanićeva je pak transkripcija ovakva:

*Dan, u ki bi dobit Oloferne, htiše  
svećen'je vazda bit od tih ki dobiše.*

U komentaru se nalazi tumačenje da je na kraju 429. stiha »jamačno pogrešno« štampano *čtiše* umjesto *htiše*. Zašto Štefanić, kao što se vidi, mijenja originalno *ctiſce* (transkribirano: *čtiše*) u *htiše*. Tumačenje 430. stiha jednako je Kušarovu. Po Štefanićevu bi dakle mišljenju spomenuti dvostih trebalo shvatiti ovako: htjedoše da u dan kad bi pobijeđen Holoferne bude vazda proslava onih koji su pobijedili.

Slamng se u potpunosti slaže sa Štefanićem, tj. u tekstu ima *htiše*, a u komentaru preuzima Štefanićevo objašnjenje da je u 1. izdanju pogrešno odštampano *čtiše* umjesto *htiše*.

Franičević također zadržava u tekstu *htiše*, a u komentaru kaže: »429—430. *htiše svećen'je vazda bit od tih* — htjedoše da bude vazda proslava onih. Međutim, u izdanju iz 1521. je *čtiše* — čitahu da vazda bude svećen'je, što je manje vjerojatno»<sup>19</sup>.

Pri transkripciji je ovoga dvostih učinjeno nekoliko pogrešaka. Prvo, u 429. stihu Kušar je izostavio originalno *bi* što se nalazi između *ki* i *dobit*. Dakle: *dan u ki bi dobit Oloferne*, kako je korektno u drugih priređivača. Drugo, glagol *čtiše* na kraju 429. stiha Kušar je dobro pročitao, ali je zabrazio tumačenjem da *čtiti* ovdje znači *odrediti*. Odbacujući to tumačenje, Štefanić i Slamnjig pomišljaju da se radi o tiskarskoj pogrešci te mijenjaju *čtiše* u *htiše*. U tom uvjerenju ostavlja oblik *htiše* i Franičević, smatrajući da je i drugo značenje glagola *čtiti*, tj. *čitati* također »manje vjerojatno«. Osim toga, Kušarov je zarez ispred oblika *čtiše* sve više odvajao tu riječ od ostalih u istom stihu (konkretno od riječi *dan*) i počeo ju je vezivati za idući stih. Zato Franičević i ima: *htiše svećen'je vazda bit* — htjedoše da bude vazda proslava. Međutim, zarezu je mjesto, kao što će se vidjeti, na kraju 429. stiha, tj. (i) iza riječi *čtiše*.

Pri tumačenju ovoga stiha treba se držati originala gdje sasvim jasno stoji oblik *čtiše*. Glagol *čtiti* znači ovdje, kao i u još nekoliko stihova *Judite*, *štovati*. Dovoljno je od podosta primjera navesti bar jedan (VI, 369—370):

Ona posta biti slovuća po svitu,  
počaše ju *čtiti* više svih uznitu.

Zanimljivo je da i to značenje glagola *čtiti*, dakle *štovati*, navode svi priređivači u popratnim rječnicima, ali ga u ovom stihu nisu aplicirali. Prema tome, u 429. stihu jest oblik *čtiše* (a ne *htiše*). Predikat *čtiše* odnosi se na objekt *dan*, pa se pravi smisao lijepo razabire: štoviše dan kad je Holoferne bio pobijeđen.

Treći je problem što je u svim priređenim izdanjima Marulićevo »sfechienie« u 430. stihu transkribirano uvijek kao *svećen'je*. Po mom sudu, »stechienie« treba transkribirati *svećen je*, odnosno čitav stih ovako: *svećen je vazda bit od tih ki dobiše*. Oblik *svećen* u ovom je stihu particip glagola *svetiti*, a znači *svetkovati*. Isti se glagol s istim značenjem nalazi i u *Nasli-dovan'ju* (knjiga 4, glava 1): »... koliko je ušire po svitu *svećeno* blaženo pričešćen'je«. Osim toga, particip tipa *svećen* upotrebljava Marulić obično u pasivnim konstrukcijama. Poput *svećen je vazda bit* nalazimo u *Juditi* i *zaveden je bit puk ovi* (II—295). Iz izloženoga se može zaključiti da se moja transkripcija 430. stiha posve uklapa oblikom i značenjem u Marulićev jezik te bi taj stih valjalo razumjeti ovako: svetkovali su ga (= dan) uvijek oni koji su pobijedili.

Pri samome kraju *Judite*, u stihovima VI, 437—438, nalazi se tekst što ga je Kušar transkribirao ovako:

...dokla zemlja ova  
bude na karte folj slovinjska čtit slova.

<sup>19</sup> U Franičevićevu izdanju (v. bilješku 3), str. 305.

U komentaru navodi: »438. *na karte folj* — na folju (listu) karte«<sup>20</sup>. Štefanić, Slamang i Franičević imaju potpuno istu transkripciju, a, preuzimajući i isti komentar, mijenjaju samo riječ *karte* u *papira*. Međutim, u izdanju iz 1521. godine odštampano je »na charte [fogl«, pa ne bi trebalo biti sumnje u transkripciju: *na karte svolj* (a ne *folj*). Ali osim transkripcije valjalo bi razmisliti i o dosadašnjim komentarima. Naime, moglo bi se postaviti pitanje: znači li odsječak *na karte svolj* samo *na listu papira*, što pretpostavlja uporabu prijedloga *na* uz *Asg.m. svolj* i uporabu toga padeža umjesto *Lsg.m. (na svolj → na svolju)*. Ako se pak prijedlog *na* poveže s imenicom *karte* i to shvati kao *Lsg.f.*, onda *svolj* postaje *Gpl.* Budući da *svolj* ne mora značiti samo *list* nego i *listina*, odsječak *na karte svolj* može se protumačiti i: *na papiru listinā*, odnosno *na listinama*. I drugi dio stiha također zaslužuje komentar. Naime, *slovinjska čitit slova* prenosi se u suvremeni jezik *čitati slovinška slova*<sup>21</sup>. Postavlja se pitanje: što vodje znači riječ *slovo*? Mislím da znači *riječ*. Stoga bi smisao spomenutoga dvostiha bio: dok zemlja ova bude čitala slavenske riječi na listinama. A čitati značilo je za Marulića uvijek — štovati.

#### Z u s a m m e n f a s s u n g

#### VON NOCH EINER AUSLEGUNG MARULIĆ' »JUDITA«

Von eigener Ausgabe Marulić' »Judita« ausgehend, erklärt der Autor sowie er einige undeutlichen und falsch gedeuteten Stellen dieses Werkes gelöst hat.

<sup>20</sup> U Kušarovu izdanju (v. bilješku 3), str. 96.

<sup>21</sup> Uspor. Marko Marulić, *Judita*, prijevod i komentari Marko Grčić, Zagreb, 1983, str. 133; Marko Marulić, *Judita*, preveo i komentirao Nikica Kolumbić, Forum, sv. 6, Zagreb 1985, str. 1326.